

Вадим МУДРАК

ІНФОРМАЦІОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТОВОМУ ПРОСТОРИ

Сучасні наукові загальнометодологічні підходи до розвитку вищої освіти в глобальному суспільстві розгортаються в системі інформаціологічних характеристик, властивостей, ознак, що показують стан, тенденції і перспективи розвитку такої освіти. Ос-танні розкриваються як системоутворюючі, організаційно-змістовні в комплексі відносин «індивіду-альне — суспільне», «особистісне — колективне».

Актуальність дослідження полягає в необхідності вироблення філософсько-методологічних засад кількісної й якісної оптимізації, компактизації, ущільнення, генералізації, фундаменталізації пізнавальної духовно-культурної соціальної інформації у змісті й організації вищої освіти в умовах інформаційного глобального суспільства. Ентропія інформаційного пізнавального простору сучасної вищої освіти зростає настільки, що є непересічним завданням оптимізувати його на засадах індивідуалізації пізнавальних можливостей, з одного боку, й фундаменталізації, істинності, з погляду оптимальної, об'єктивної наукової картини оточуючого світу, науки, освіти, духовного культурно-ціннісного надбання, з іншого.

Стан розробленості наукової проблеми виходить, зокрема, із досягнень вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі теорії інформації та управління нею в суспільно-соціальних відносинах (В. Г. Афанасьєв, Бауер Фрідріх Л., І. Й. Блох, Рейворд І. Бойд, Є. О. Сєдов, В. І. Сіфоров, А. В. Соколов, А. П. Суханов, А. Д. Урсул, Ю. А. Шрейдер, К. Шеннон та ін.).

З погляду методології науки й освіти соціальна інформація пізнавального характеру розглядається й аналізується як ресурс і потенціал розвитку в науково-освітніх комунікаціях, структурах, системах, формах тощо (Р. Ф. Абдєєв, Джон Бернал, В. О. Виноградов, В. К. Войшвілло, Р. С. Гіляревський, Д. П. Горський, та ін.).

Застосування соціальної інформації в освіті й науці на теренах інформаційного суспільства з погляду сучасної соціальної філософії та її трансформація на рівні знання, духовно-ціннісного досвіду людства, нації, особистості роз-

глядаються як новітній етап їх розвитку (В. П. Андрущенко, В. С. Барулін, В. П. Бех, М. М. Бережний, М. Кастельс, В. Г. Кремень, Т.П. Малькова, М. І. Михальченко, Г. Г. Почепцов, Є. Ф. Смерічевський, В. С. Стьопін, В. Я. Телиповський та ін.).

Функціонування, трансформація, управління пізнавальною соціальною інформацією в змісті й організації освіти розглядаються на теренах філософії освіти, методології освіти, дидактики (Л. П. Буєва, Е. М. Гусинський, І. А. Зязюн, А. А. Касьян, С. Ф. Клепко, М. С. Конох, В. С. Лутай, М. Малкей, Л. А. Мікешина, М. І. Романенко, Ю. Й. Турчанінова та ін.).

Розуміння і сам процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій управління в діяльність освітнього закладу реалізуються як соціальні зміни, інформаційні збудження, що найбільше впливають на зміст та організацію навчально-виховного процесу в освіті (М. І. Бурда, С. У. Гончаренко, О. В. Киричук, В. М. Мадзігон, Ю. І. Мальований, М. Д. Ярмаченко та інші).

Щодо розвитку вищої освіти в інформаційному суспільстві застосування соціальної інформації пізнавального характеру розглядається як методологія реалізації наукового знання, його презентації, форма здійснення інтелектуального й емоційного розвитку особистості, її взаємовідносин із вищою освітою, розвитку управлінської освітньої системи на рівні структури подання навчального матеріалу, організаційно-методичних засад вищої освіти, методик програмованого, алгоритмізованого навчання, зокрема, інформатизації процесу наукового, освітнього пізнання, застосування науково-освітньої інформації у змісті вищої освіти тощо (А. М. Алексюк, В. І. Астахова, В. М. Агеєв, В. П. Безпалько, В. Ю. Биков, Я. Я. Болюбаш, А. В. Васильєв, А. Ф. Верлань, В. П. Волинський, А. М. Гуржій, І. Ф. Следзинський, Д. Є. Швець та ін.).

Такі підходи, разом із тим, вимагають достеменно розробки саме процесу функціонування соціальної інформації пізнавального характеру вищої освіти як оптимізації структурованого науково-освітнього простору, можливостей керувати потоками, рівнями, формами, комунікаціями, напрямками такої інформації з погляду змістової фундаменталізації наукової картини світу, сучасної організації вищої освіти на теренах гуманізації, індивідуалізації, віртуалізації пізнання оточуючого світу і формування самоорганізованої особистісної системи трансформації наукового знання, духовно-ціннісного досвіду.

Гіпотеза дослідження виходить з можливостей вироблення науково обґрунтованих підходів до оптимізації соціальної науково-освітньої інформації у змісті й організації вищої освіти на шляхах її відповідності сучасним вимогам в інформаційному, постіндустріальному, глобальному суспільстві, досягнення адекватності її змісту та форм існування об'єктивній науковій картині світу, застосування напрацювань у галузі модернізації наукового, освітнього знання, вироблення таких систем презентації, розвитку наукового знання, духовно-ціннісного досвіду, які б відповідали рівню розвитку особистості XXI століття.

В умовах інформаційного суспільства виникають новітні підходи до розвитку вищої освіти. Такі підходи ґрунтуються на розумінні інформаційної ситуації, в якій знання, культурно-духовне надбання в системі пізнання, як

результат індивідуальної й колективної науково-технологічної обробки інформації, духовно-ціннісного досвіду є одночасно і продуктом споживання, і продуктом виробництва — матеріального і духовного.

Сутність даного дослідження полягає у розробці філософсько-методологічних засад управління соціальною інформацією у змісті та організації вищої освіти в глобальному інформаційному світовому просторі. Такі засади розвивають напрацьовану пізнавальну, духовно-ціннісну соціальну інформацію, що складає зміст та організацію вищої освіти. Цей розвиток має самоорганізований характер, в основі якого знаходиться система трансформаційних пізнавальних, духовно-ціннісних систем розвитку особистості, соціальних спільнот.

Основна проблема дослідження характеризується наявністю суспільних і соціальних суперечностей в системі вищої освіти України щодо реалій інформаційного суспільства, надбань людства в сучасний період. Такі суперечності розкриваються в **інформаційній пізнавально-знаннєвій ситуації** в якій знання, культурно-духовні надбання, системи суспільних і соціальних відносин у галузі вищої освіти, освітнього життя як джерела отримання нової інформації, ресурсів розвитку особистості, співвідносяться із результатами індивідуальної й колективної науково-технологічної обробки інформації, знання про оточуючий світ, духовно-ціннісного досвіду. Саме тут і полягає головна суперечність сучасної пізнавальної доби — між індивідуалізацією й усупільненням знання, соціальної інформації, духовно-ціннісного досвіду.

Значення вищої освіти в інформаційну глобальну епоху полягає у:

- вирішенні проблем безперервної освіти, оптимальної мотивації індивідуальної пізнавальної діяльності;
- уточненні мети розвитку особистості, її мотивів і смислів;
- модернізації змісту, організації освіти відносно новітніх уявлень про світ, місце в ньому людини, специфікації освіти щодо таких видів діяльності людини, які не були знаними раніше, а тепер змінюють обличчя суспільства, соціальні відносини в ньому;
- застосуванні таких технологій пізнання, що сягають буттєвих глибин та реалізації людського в суспільстві, природі, Всесвіті тощо.

Тут постає інша суперечність у системі вищої освіти в інформаційному глобальному суспільстві — між національною належністю знання, духовно-ціннісного досвіду, організацією освіти та глобальним викликом, в якому останні перетворюються на всесвітній продукт споживання, безвідносний до коренів і витоків, що значно змінює місце педагога, науковця, студента, колективів закладів освіти в системі пізнання оточуючого світу, реалізації суспільного призначення вищої освіти. Інтернаціоналізація і глобалізація суспільства призвели до того, що зміни в одній галузі дуже швидко переносяться на інші, підсилюючи взаємовплив та взаємозв'язок цих сфер. За таких умов отримані знання в певній системі суспільних і соціальних координат швидко втрачають свою цінність.

Вища освіта у такому ракурсі набуває наступних рис, властивостей, характеристик, ознак, що модернізують її на інформаціологічній світоглядній основі:

- 1) демократизація;
- 2) гуманітаризація (переорієнтація на людино-вимірні суспільні і соціальні рішення; участь у полілозі людських, соціумних культур);
- 3) гуманізація (підвищення ролі особистості, визнання людини як вищої цінності модернізації суспільства; виховання людини на позиціях морального суспільного, особистісного суспільно-соціального відповідальнісного усвідомлення);
- 4) індивідуалізація (актуалізація оптимального вибору особистісного освітнього шляху, темпу, ритму, стадійності, послідовності безперервного освітнього саморозвитку);
- 5) фундаменталізація (введення структурних змін у змісті й організації вищої освіти, її практичного застосування відносно цілісного уявлення про розвиток Всесвіту, людини; створення генеральної наукової картини світу і науково обгрунтованого місця людини, соціальних спільнот у ньому; реалізація міждисциплінарних зв'язків у межах галузей наукового знання);
- 6) технологізація (комп'ютеризація, передавання репродуктивних форм освітньої діяльності електронним системам обробки соціально значущої інформації, знання, духовно-культурного досвіду; віртуалізація, дистанційне передавання і сприйняття наукового знання, духовно-ціннісних, організаційних і діяльнісних засад вищої освіти; домінування медіа-технологічних засобів, систем, прийомів передавання, накопичення й трансформації, модернізації знання, інформації, досвіду, організації пізнавальної діяльності тощо; підтримка особистісно-розвивальних технологій — контекстуальних, діалогічних, ігрових, комунікативно-рольових, імітаційно-моделюючих систем освіти);
- 7) інтеграція (формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору; залучення до змісту й організації вищої освіти усіх навчальних, виховних, культурних, соціальних інституцій, позанавчальних гуманітарних організацій, структур, ЗМІ, соціального оточення),
- 8) формування вільного освітнього середовища, в якому відбувається синергійний розвиток усіх — традиційних і новітніх — форм вищої освіти, її організації та комунікаційних зв'язків;
- 9) неперервність (у часі, просторі, розвитку форм освітньої діяльності; забезпечення організаційної та змістовної єдності, спадковості і скоординованості завдань соціалізації індивіда, в якій чільне місце займає спрямованість на неперервну самоосвіту, самоменеджмент);
- 10) глобалізація (універсалізація національних, етнічних, традиційних, мовних, галузевих, відомчих та інших перешкод на підставі формування глобальної культури; фіксація зміщення всесвітньої культури в епіцентр сучасної вищої освіти; трансформація діалогу освіти і культури в полілог);
- 11) необмеженість доступу (всезагальність), у тому числі, в застосуванні особистісних можливостей;
- 12) раціональна (з погляду співвідношення ентропії та негаентропії) організація (як підвищення діяльнісного змісту освіти відносно створення науково і практично ціннісного продукту — духовного і матеріального; досягнення оптимізації уявлень особистості про призначення її самоосвіти);

13) невичерпна комунікативність (неперервна кореляція пізнавальних зусиль відносно швидкоплинних змін у пізнавальній, аксіологічній, праксеологічній галузях знання про оточуючий світ, місце сучасної людини в ньому; відкритість освітніх форм, що в них особистість знаходиться у стані постійного полілогу із новим знанням, соціальною інформацією, досягненнями в пізнавальній галузі);

14) випереджувальний відносно інших суспільних і соціальних структур, розвиток тощо (посилення прогностичного спрямування вищої освіти на підставі оперативного оволодіння соціальною інформацією, соціальними і суспільними зв'язками, відносинами, що в них розкривається глибинний сенс сучасної діяльності людини в суспільстві);

15) конвертованість освітніх форм відносно сучасного визнання особистості;

16) екологізація вищої освіти як формування орієнтацій особистості на збереження екологічного середовища, підтримання толерантного, співчутливого відношення людини, що пізнає (студента і викладача, організатора освіти) до природи, людських відносин і стосунків тощо.

Такі напрями реалізуються на методологічній соціально-інформаційній основі — системі інновацій в онтологічній, гносеологічній, пізнавальній, праксеологічній, аксіологічній реальності суспільних і соціальних відносин.

У цьому річизі **демократизація вищої освіти**, системи соціальних відносин, управління тощо, означає, з одного боку, її орієнтацію на забезпечення прав особистості, яка знаходиться у лоні освіти, надання їй загальнолюдських, націєтворчих цінностей, формування чеснот глобального суспільства — духу взаєморозуміння між народами, соціальними спільнотами, поваги, толерантності щодо альтернативних поглядів, позицій, а з іншого, формування системи індивідуальної соціальної відповідальності за наслідки оволодіння такою освітою, входження через неї до сучасної системи суспільних і соціальних зв'язків, в яких особистість повинна відчувати свою особисту причетність до глобальних процесів в суспільстві, Батьківщині.

Гуманітаризація означає посилення ролі гуманітарного знання, яке підносить особистість на вищий культурний рівень розвитку, у підготовці висококваліфікованого спеціаліста, оскільки освіта, особливо на вищому рівні, повинна не тільки містити вузькофахову підготовку, але й формувати індивіда в новітніх умовах існування людства, виховувати такі громадянські якості, що підносять особистість, вчити людину сучасним формам інтеракції — з природою, із соціумом, із знанням, із технікою, готувати людину жити у швидкоплинному світі, в якому трансформації не тільки життя, а й свідомості, розуму, емоцій, інтелекту, ціннісної сфери мають вирішальне значення; розвивати здібності працювати із новою соціальною інформацією та приймати щодо неї оптимальні для життя рішення.

Гуманізація — шлях надання через вищу освіту особистості людиноорієнтованих технологій, форм суспільного життя, в яких фіксується життєствердуюче ставлення до оточення, до себе. Саме гуманістична орієнтація сучасного суспільного знання, духовно-ціннісного багатства, форм інтеракції становить

необхідну умову виживання людства, його співвідношення із космосом, побудови сучасних систем життя.

Зростання фундаментальності освіти, особливо вищої її ланки, вимагає достеменної, науково обгрунтованої систематизації людського знання, оскільки важко вже в умовах прогресуючого його нарощування, експоненціального інформаційного вибуху зрозуміти засадничі, сутнісні, фундаментальні цінності. Відторгнення вторинного, поверхневого, містичного, штучно нашарованого у науковому, соціальному знанні означає оптимальність його спадковості, забезпечення розвитку прогресивних форм, розвиток соціо-психологічних систем самовдосконалення особистості, розкриття глибинних інтуїтивних, спадкових структур останньої, що, у свою чергу, забезпечуватиме набуття поглиблених можливостей підвищення якості процесу пізнання.

Комп'ютеризація, електронізація усіх процесів існування й розвитку соціальної інформації, наукового знання, духовно-ціннісного досвіду — шлях універсального виходу до необхідної інформації усіх видів — від особистісної до суспільної, що дає необмежені можливості глибинного пізнання оточуючого світу, оперування базами даних, відомостей про глобальні процеси в суспільстві, природі, Всесвіті, оптимізує систему орієнтації особистості у необмеженому світі інформації усіх видів. **Інформатизація** вищої освіти створює новітнє суспільне, соціальне середовище, в якому знанневий, духовно-ціннісний простір стає полем розгортання інтелектуальних, емоційних, психофізіологічних можливостей людини. Таке розгортання набуває глобального характеру через неперервність, неповторюваність, глибину, незавершеність, розширення меж сприйняття, розуміння, усвідомлення, особистісного виявлення тощо. Створення освітнього інформаційного простору через дистанційність, провайдеризм, часову, просторову віртуальність, всезагальність стає узагальненим шаблоном розвитку сучасної вищої освіти.

Індивідуалізація вищої освіти означає новітнє розуміння самовичерпності, самоцінності, унікальності особистісного підходу до оволодіння знанням, духовно-ціннісним досвідом. Полем розгортання такого напряму стає система індивідуалізації нахилів, спроможностей, потенцій особистості, в основі якої знаходяться новітні освітні системи, технології, прийоми, засоби, методи, форми, знаряддя культивування останніх. Таке культивування покладається на специфікацію нейро-фізіологічних, психічних, емоційних, соціальних структур особистості, підсилена сучасними інформаційними можливостями, інтерактивними формами пізнання особистості.

Вища освіта втілює це на науковому, професійному, суспільному рівні, передаючи особистості сучасні суспільні настанови розвитку. Це — і набір професій, необхідних сучасному суспільству для його відтворення на більш високому рівні розвитку; набір громадянських — суспільних чеснот, притаманних людині XXI-го століття; показ ділянок суспільного життя, що їх необхідно культивувати для сталого, стійкого розвитку людства.

Віртуалізація знання, духовно-ціннісного досвіду означає перехід традиційних форм вищої освіти у новітні, в яких реалізується інформаційне суспільство. З одного боку, це глобалізація людського, наукового знання, а з іншого —

процес інтенсифікації пізнання оточуючого світу засобами віртуалізації наявного презентованого знання. Створення новітньої інформаційної оболонки знань про оточуючий світ та його компактизація (оптимізація, ущільнення, генералізація) із подальшою сутнісною структуризацією пізнавальної діяльності наближає людство до переведення наявного і бажаного знання у таку форму, що сутнісно виражає намагання людської цивілізації до впорядкованості, подолання знанневої ентропії. Через комп'ютери 6-го покоління, створення мережі глобальних інформаційних структур людство наблизиться до розуміння секретів Всесвіту, людського життя..

Глобалізація освітнього впливу на особистість, життя освітніх і наукових спільнот виявляється у переміщенні, трансформації культур, в оболонці яких знаходяться освітні установи, заклади, інституції. Таке переміщення проявляється у символізації, інтеракції, плинності форм засвоєння, усвідомлення, оцінки знання, духовно-ціннісного досвіду. Через певні форми культурного розвитку — від простих до найвищих, вища освіта проголошує **сучасні ідеали освіченої людини** — наявність **інформаційної культури**, знання мов, сприйняття культурних цінностей, вміння бути толерантною, вміння узгоджувати власні бажання із суспільним, спільнотним, розвитком.

Висновки: вища освіта в інформаційному суспільстві реалізує такий освітній ідеал через: 1) гармонізацію відносин людини і природи, суспільства — адекватність наукової пізнавальної картини світу реальності; 2) стимулювання — оптимальне програмування інтелектуального, емоційного, нейропсихологічного розвитку особистості через засвоєння шляхів наукового, ціннісного пізнання оточуючого світу, світу людини; 3) оптимізацію соціалізації особистості через структуроване, індивідуальне занурення в культурне, цивілізаційне, соціальне середовище; 4) навчання людини життю в умовах прогресуючого інформаційного середовища на підставі безперервної самоосвіти, самовдосконалення; 5) неперервне культурне порівняння людської поведінки, стимулів, намірів із наявною культурною ситуацією, із подальшим суспільним удосконаленням.

Література:

- Ї Данильчук Е. В. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие. — Волгоград: Знание, 2002. — 239 с.
- Ї Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут вищої освіти АПН України. — К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. — 416 с.
- À Массима Венансид Самойленко Н. И. Информационные технологии управления высшими учебными заведениями / Н. И. Самойленко (отв. ред.). — Х.: Основа, 1999. — 130 с.
- 4. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. — Харків: Видавничий центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2002. — 621 с.

5. *Навроцький О. І.* Вища школа України в умовах трансформації суспільства. — Х.: Основа, 2000. — 240 с.
 6. Наукове прогнозування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти: Збірник матеріалів до Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 — 12 травня 2000 р. / В. П. Андрущенко та ін. (ред.); Інститут вищої освіти АПН України, Тернопільська академія народного господарства. — Тернопіль: Економічна думка, 2000. — 224 с.
- ξÚ *Фініков Т. В.* Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, Інститут економіки та права «КРОК». — К.: Таксол, 2002. — 176 с.

Вадим Мудрак. Информациологические тенденции развития высшего образования Украины в глобальном всемирном пространстве

Современные научные общеметодологические подходы к развитию высшего образования в глобальном обществе разворачиваются в системе информациологических характеристик, особенностей, черт, которые показывают состояние, тенденции и перспективы развития такого образования. Последние раскрываются как системообразующие, организационно-содержательные в комплексе отношений «индивидуальное-общественное», «личное-коллективное».

Modern scientific methodological approaches to the development of higher education in a global society are realised in the system of informational characteristics, features, traits, which are shown as those that create a system, as organisational and substantial combination of relations between «individual-social» and «personal-collective».

Modern scientific methodological approaches to the development of higher education in a global society are realised in the system of informational characteristics, features, traits, which are shown as those that create a system, as organisational and substantial combination of relations between «individual-social» and «personal-collective».